

Brichta Jindřich (1897–1957)

Dne 6. června 1957 zasáhla okruh lidí spojených s filmovou tvorbou a filmovou technikou smutná zpráva. V nedožitých šedesáti letech z tohoto světa navždy odešel Jindřich Brichta, „[...] historik, znalec začátků domácí a světové kinematografie, živé vademecum vědomostí, které kdykoliv a s každým nezištně sdílel“.¹⁾ Zemřel člověk, který se „[...] těšil velké vážnosti právě v kruzích historiků, archivářů a musejníků [sic!], kde jeho hlas platil jako slovo skutečného odborníka. [...] neměl čas psát; to neustále odkládal se [sic!] dne na den, neboť vždy měl před sebou důležitější a neodkladnější úkoly, které plnil i za cenu osobního pohodlí s nevidanou pílí a houževnatostí. A proto také zanechal něco, co má stejnou, a možná i větší cenu než psané slovo: je to jednak Kinematografické muzeum, které založil již před pětatřiceti lety a které dnes patří k nejlepším na světě, jednak Československý filmový archiv, který sám od základů vybudoval.“²⁾

Jindřich František Brichta se narodil 27. června 1897 v Praze II, čp. 196 do dobře situované pražské rodiny.³⁾ Své středoškolské studium ukončil v roce 1915 maturitní zkouškou na reálném gymnáziu v Praze na Starém Městě a ještě tentýž rok začal jako řádný student navštěvovat C. k. českou vysokou školu technickou v Praze, přejmenovanou v roce 1920 na České vysoké učení technické v Praze (dále jen ČVUT). V roce 1923 složil první státní zkoušku z oboru stavební inženýrství, čímž získal právo používat titul Ing. C. (ingeniator candidatus), avšak k úplnému dokončení svého akademického studia se nedostal, kvůli převládajícímu zájmu o kinematografii. Mimo výše zmíněného řádného studia na ČVUT navštěvoval J. Brichta v polovině dvacátých let, ještě jako mimořádný posluchač, přednášky „o kinematografii a jejím užití ve vědě a technice“⁴⁾ prof. Viktorina Vojtěcha na půdě přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy.

1) Jaroslav Brož – Myrtil Frída, Místo přání k šedesátinám... *Film a doba* 3, 1957, č. 6, s. 425.

2) Tamtéž.

3) Jeho otec Jindřich Tomáš Brichta (*1. 6. 1844, †6. 10. 1903) byl od roku 1886 pražským měšťanem a ředitelem továrny na výrobu rukavic. Viz Archiv hlavního města Prahy (dále jen AHMP), f. Sbírka matrik 1584–1937 (1949), Nové Město (II), kostel sv. Vojtěcha, sign. VO N25, 1895–1908, fol. 56. Z prvního manželství měl jeho otec tři dcery, Jindřišku, Růženu a Bedřišku, z jeho druhého manželství s o dvaadvacet let mladší Marií vzešel pouze syn Jindřich František. Viz AHMP, f. Magistrát hlavního města Prahy I., Referát IV, popisní, Soupis pražského obyvatelstva 1830–1910 (1920), Pražští příslušníci, krab. 26, poř. č. 307, Brichta Jindřich.

4) Archiv Národního technického muzea (dále jen Archiv NTM), f. Brichta Jindřich, Ing. (1832) 1898–1957, Vysvědčení o podstoupení kolokvia z přednášky, kar. 1, inv. č. 1.

Do kontaktu s filmem přišel J. Brichta již během svých vysokoškolských studií. V roce 1917 poznal kameramana Karla Degla, s nímž získal své první praktické zkušenosti s kamerou a filmovou technikou. V následujícím roce začal J. Brichta pracovat jako bezplatný elév pro filmovou společnost Lucernafilm⁵⁾ a v září 1918 byl přijat na místo „kinofotografa“ ve společnosti Bratři Deglové, s. r. o.⁶⁾ Brichtovy organizační schopnosti a technické znalosti ho ve dvacátých letech vynesly do technických vedoucích pozic v několika institucích. Nejprve zastával pozici ředitele nově postaveného pražského kina Alma, patřícího studentskému Akademickému domu,⁷⁾ následně pracoval jako technický ředitel a kameraman ještě pro společnosti Wetebfilm Company,⁸⁾ Elektra-journal⁹⁾ a pro Filmový ústav Comenius.¹⁰⁾ Pozici technického ředitele zastával J. Brichta i ve společnosti Aktualita, k. s., do jejíž služeb nastoupil dne 1. 6. 1937.¹¹⁾ V počátcích své filmové dráhy se J. Brichta věnoval jak dokumentárnímu, tak hranému filmu. V roce 1918 natočil hraný film

O DĚVČICU a společně s K. Deglem i dva dokumentární snímky: NÁVRAT T. G. MASARYKA a PRVNÍ DNY ČESKOSLOVENSKÉ SAMOSTATNOSTI. V roce 1919 zfilmoval pražskou pověst o Petru Parlérovi ve snímku STAVITEL CHRÁMU.¹²⁾ Posledním hraným filmem, na kterém se jako kameraman a vedoucí výroby spolupodílel, byl snímek SVATÝ VÁCLAV.¹³⁾ V dalších letech se už J. Brichta věnoval pouze dokumentárním snímkům a filmovému zpravodajství, z nichž si celou řadu děl i sám režíroval.¹⁴⁾

Mimo natáčení dokumentárních a hraných filmů se v roce 1920 podílel společně s prof. Vladimírem Ůlehlou na prvních pokusech s časosběrným snímáním růstu rostlin, jejich pohybů a rozvinutí květů¹⁵⁾ a s archeologem dr. Karlem V. Absolonem z Moravského zemského muzea v Brně se jako kameraman v témže roce zúčastnil výzkumné expedice do Království Srbů, Chorvatů a Slovinců.¹⁶⁾

Už od dob svých mimořádných studií u prof. Viktorina Vojtěcha se J. Brichta zajímal

- 5) Národní filmový archiv (dále jen NFA), f. Brichta Jindřich (1869) [1905]–1957 (1978), Paměti: Karel Degl, můj vzorný učitel, k. 1, inv. č. 13.
- 6) NFA, f. Brichta Jindřich (1869) [1905]–1957 (1978), Opis vysvědčení, k. 1, inv. č. 2.
- 7) J. Brichta byl ředitelem kina Alma od 15. 9. 1921 do 16. 6. 1922. Viz Archiv NTM, f. Brichta Jindřich, Ing. (1832) 1898–1957, Opis dopisu „Vysvědčení služební“ z 15. 6. 1922, k. 1, inv. č. 3; NFA, f. Brichta Jindřich (1869) [1905]–1957 (1978), Opis vysvědčení, k. 1, inv. č. 3.
- 8) Archiv NTM, f. Brichta Jindřich, Ing. (1832) 1898–1957, Pracovní smlouvy z 15. 7. 1920, 15. 4. 1921, 2. 7. 1921, k. 1, inv. č. 3.
- 9) J. S. Kolár, Filmař a historik Jindřich Brichta. *Film a doba* 3, 1957, č. 7, s. 477–478.
- 10) NFA, f. Brichta Jindřich (1869) [1905]–1957 (1978), Opis vysvědčení, k. 1, inv. č. 4.
- 11) Archiv NTM, f. Brichta Jindřich, Ing. (1832) 1898–1957, Návrh pracovní smlouvy z května 1937, k. 1, inv. č. 3. J. S. Kolár, Filmař a historik Jindřich Brichta. *Film a doba* 3, 1957, č. 7, s. 478. Šárka Bartošková – Luboš Bartošek. *Filmové profily. Českoslovenští scenáristé, režiséři, kameramani, hudební skladatelé a architekti hraných filmů*. Druhé upravené a doplněné vydání. Praha: Československý filmový ústav 1986, s. 57.
- 12) V tomto filmu byly použity trikové modely při scéně požáru dřevěného lešení. Viz Jan Stanislav Kolár, Filmař a historik Jindřich Brichta. *Film a doba* 3, 1957, č. 7, s. 477.
- 13) Anon., Svatý Václav. Dostupné online: < <http://www.filmovyprehled.cz/cs/film/395488/svaty-vaclav> >, [cit. 4. 9. 2018].
- 14) Např.: DEMÁNOVÁ (1928); PRAHA V ZÁŘÍ SVĚTEL (1928); JÁSAJÍCÍ MĚSTO (1938); PRAŽSKÉ BAROKO (1939); SVATÝ JIŘÍ NA HRADĚ PRAŽSKÉM (1938); KRÁLOVSKÁ KANONIE STRAHOVSKÁ (1941); PENÍZE A PENÍZE (1942); VLAST VÍRÁ (1945); BÍLÁ TELČ (1948). K dokumentaristické práci J. Brichty, zejm. snímku DEMÁNOVÁ viz Lucie Česáňková, *Atomy věčnosti. Český krátký film 30. až 50. let*. Praha: Národní filmový archiv 2014, s. 121.
- 15) J. S. Kolár, Filmař a historik Jindřich Brichta. *Film a doba* 3, 1957, č. 7, s. 477.
- 16) Expedice se J. Brichta zúčastnil jako kameraman najatý společností Lloyd Film v Brně, všeobecné kinematografické spol. s r. o. Viz Archiv NTM, f. Brichta Jindřich, Ing. (1832) 1898–1957, Pracovní smlouva z 19. 7. 1920, k. 1, inv. č. 3.

nejen o historii kinematografie, ale i o dějiny fotografie, filmové techniky či o využití těchto nových médií ve vědě¹⁷⁾ nebo při školní výuce, což vedlo k jeho spolupráci s fotograficko-kinematografickým oddělením pražského Technického muzea, které od roku 1923 vedl.¹⁸⁾ První veřejnou expozici tohoto oddělení připravil J. Brichta v roce 1925. Ve stejném roce podnikl i šestiměsíční studijní cestu do Rakouska, Švýcarska, Francie a Anglie, během níž pracoval v Mareyově institutu v Paříži, navazoval nové kontakty s filmovými průkopníky,¹⁹⁾ institucemi, tvůrci a sběrateli, studoval vývoj a současné postavení kinematografie v jednotlivých zemích, filmové muzejnictví a vědeckou fotografii a kinematografii.²⁰⁾ Navázané osobní kontakty využíval J. Brichta v dalších letech k doplňování sbírek fotograficko-kinematografického oddělení.

V říjnu roku 1937 se J. Brichta oženil s Miladou Kafkovou.²¹⁾ Z jejich manželství vzešly dvě dcery — Jindřiška, později provdaná Skalická, a Marie, provdaná Vozábová.²²⁾

J. Brichta si velice brzy uvědomil skutečnou kulturní hodnotu filmových materiálů a s nimi i související dokumentace a již 25. 5. 1935 předložil ministerstvu průmyslu, obchodu a živností podnět k vybudování filmového archivu při Technickém muzeu československém,²³⁾ jeho prosby však byly vyslyšeny až v roce 1943,²⁴⁾ kdy došlo k založení filmového archivu Českomoravského filmového ústředí (ČMFÚ). V čele tohoto archivu stanul Němec W. G. Lohmayer, ale organizačně, provozně a technicky řídil archiv jeho zástupce, kterým byl J. Brichta. Po zestátnění československé kinematografie prezidentským dekretem v roce 1945 stanul v čele filmového archivu²⁵⁾ právě J. Brichta, který z titulu této funkce zastupoval Československo i v Mezinárodní federaci filmových archivů (FIAF).²⁶⁾

Po druhé světové válce se pomalu přestával J. Brichta věnovat natáčení filmů a zaměřil se spíše na veřejnou činnost. V roce 1945 připravil v rekordně krátkém čase²⁷⁾ v Praze filmovou výstavu 50 let kinematografu,²⁸⁾ která během následující-

17) V roce 1924 založil společně s prof. Viktorinem Vojtěchem a Ing. Karlem Smržem Československou společnost pro vědeckou kinematografii, která začala od roku 1926 vydávat měsíčník *Kinematografie*, jehož redaktorem se stal J. Brichta. Viz Jaroslav Lopour, Jindřich Brichta. Dostupné online: <<http://www.filmovyprehled.cz/cs/revue/detail/jindrich-brichta>>, [cit. 4. 9. 2018].

18) J. S. Kolár, Filmař a historik Jindřich Brichta. *Film a doba* 3, 1957, č. 7, s. 478.

19) Jednalo se například o takové průkopníky, jakými byli August Marie Louis Lumière či Lucien Bull. Viz J. S. Kolár, Filmař a historik Jindřich Brichta. *Film a doba* 3, 1957, č. 7, s. 478.

20) Studijní cesta byla financována ze stipendií poskytnutých J. Brichtovi ministerstvem školství a národní osvěty a ministerstvem zemědělství. Viz NFA, f. Brichta Jindřich (1869) [1905]–1957 (1978), Korespondence s ministerstvem školství a národní osvěty, k. 1, inv. č. 75; Tamtéž, Korespondence s ministerstvem zemědělství, k. 1, inv. č. 78.

21) NFA, f. Brichta Jindřich (1869) [1905]–1957 (1978), Svatební oznámení, k. 1, inv. č. 9.

22) Jaroslav Lopour, Jindřich Brichta. Dostupné online: <<http://www.filmovyprehled.cz/cs/revue/detail/jindrich-brichta>>, [cit. 4. 9. 2018].

23) Archiv NTM, f. Brichta Jindřich, Ing. (1832) 1898–1957, Československý filmový archiv — korespondence z 25. 5. 1935, k. 7, inv. č. 39.

24) Archiv NTM, f. Brichta Jindřich, Ing. (1832) 1898–1957, ČMFÚ — Českomoravský filmový archiv — korespondence s návrhem Filmového archivu ČMFÚ z 22. 5. 1943, k. 7, inv. č. 42.

25) Filmový archiv se v roce 1945 stal součástí Československého filmového ústavu (dále jen ČSFÚ). K dějinám této instituce viz Jan Trnka, *Český filmový archiv 1943–1993. Institucionální vývoj a problémy praxe*. Praha: Národní filmový archiv 2018.

26) Pavel Zeman, Encyklopedické heslo Jindřich Brichta. *Iluminace* 10, 1998, č. 2, s. 203.

27) Dne 24. 9. 1945 svolal J. Brichta informační schůzku, na které oznámil svůj záměr uspořádat výstavu 50 let kinematografu. 5. 11. 1945 se konala první schůze pracovního výboru filmové výstavy. Výstava samotná se uskutečnila ve dnech 20. 12. 1945 až 31. 3. 1946. Viz Archiv NTM, f. Brichta Jindřich, Ing. (1832) 1898–1957, 50 let kinematografu Praha 1945–1946 — organizační a hospodářské dokumenty, k. 8, inv. č. 55.

28) Zplnomocněnec pro správu kin v zemi české a moravskoslezské zaslal 1. 10. 1945 všem kinematografům dopis,

cích dvou let zavítala do řady velkých měst v Československu a jejíž exponáty byly nakonec vystaveny také v Londýně.²⁹⁾ Od roku 1947 přednášel na Filmové a televizní fakultě Akademie múzických umění (dále jen FAMU), kde byl v roce 1951 jmenován řádným docentem v oboru dějiny filmové techniky. Mimo FAMU vyučoval i na Vyšší filmové škole.³⁰⁾ V roce 1948 založil Kinematografické muzeum a připravil filmovou výstavu 50 let československého filmu.³¹⁾ Současně působil i jako soudní znalec v oboru kinematografie a kinematografické techniky.³²⁾

Během svého života napsal J. Brichta celou řadu odborných článků a studií, z nichž se několik věnovalo přírodovědci Janu Evangelistu Purkynovi a jeho přínosu ke vzniku kinematografu.³³⁾ V závěru svého života připravil ještě monografii o Thomasu Alvi Edisonovi s názvem *Edison ukázal cestu*, avšak kniha byla vydána až dva roky po jeho smrti.³⁴⁾

Jako uznání za svou celoživotní činnost na poli kinematografie obdržel J. Brichta v roce 1955 Řád práce za „vynikající činnost v oboru filmové dokumentace, zejména za vybudování muzea kinematografie“.³⁵⁾

J. Brichta zemřel dne 6. června 1957. Informace o jeho úmrtí a ohlédnutí za jeho celoživotními pracovními aktivitami a úspěchy z per filmových odborníků se objevovala na stránkách řady od-

borných kinematografických periodik po několik dalších let.³⁶⁾

V NFA je uložen osmikartonový osobní fond Brichta Jindřicha (1869) [1905]–1957 (1978). Většinu dokumentů zakoupil v roce 1978 ČSFÚ, předchůdce dnešního NFA, od jeho manželky Milady Brichtové. Zbylou část fotografií darovala později archivu jeho dcera Marie Vozábová, když v NFA pracovala. Fond je od roku 2007 uspořádán podle schématu NFA pro pořádání osobních pozůstalostí. Z životopisného materiálu je v tomto fondu uloženo pouze několik osobních dokladů o zaměstnání a vlastní autobiografické vzpomínky J. Brichty. Dochovaná osobní a úřední korespondence dokládá Brichtovo velké zaujetí kinematografií. Nejobsáhlejší část fondu tvoří dokumenty z jeho odborné, umělecké a literární činnosti.³⁷⁾ V sedmi kartonech je uložena řada odborných článků, filmových a televizních scénářů, scénářů výstav, zlepšovacích návrhů, přednášek, projevů či tiskařské štočky dokumentu o vynálezu stroboskopického kotouče atd. Studijní materiály se vztahují především k osobnostem Jana Evangelisty Purkyně a Viktora Ponrepa. V části nazvané „veřejná činnost“ se nacházejí texty různých přednášek z FAMU a Vyšší filmové školy a dále smlouvy, povolení a rozpočty vztahující se k samotným filmům. Ilustrační materiál o původci fondu obsahuje malou část Brichto-

že J. Brichta, vedoucí Československého filmového archivu, je pověřen sběrem veškerého materiálu souvisejícího s vývojem kinematografie pro archiv a pro připravovanou výstavu. Viz Archiv NTM, f. Brichta Jindřich, Ing. (1832) 1898–1957, Sdělení z 1. 10. 1945, k. 1, inv. č. 3.

29) Marek Lupač, *Přínos Jindřicha Brichty ke vzniku československého kinematografického muzejnictví*. Bakalářská práce. Brno: Masarykova univerzita 2009, s. 46–48.

30) Ve školním roce 1950/1951 sídlila škola v Klánovicích. V následujícím školním roce byla přestěhována do Hostivaře a od školního roku 1952/1953 probíhala výuka v Čimelicích u Písku.

31) Šárka Bartošková — Luboš Bartošek. *Filmové profily. Českoslovenští scenáristé, režiséři, kameramani, hudební skladatelé a architekti hraných filmů*. Druhé upravené a doplněné vydání. Praha: Československý filmový ústav 1986, s. 57–58.

32) NFA, f. Brichta Jindřich (1869) [1905]–1957 (1978), Opis vysvědčení, k. 1, inv. č. 11.

33) Odborné články, studie a s nimi související podkladový materiál dochovaný ve fondech NFA, f. Brichta Jindřich (1869) [1905]–1957 (1978) a Archivu NTM, f. Brichta Jindřich, Ing. (1832) 1898–1957.

34) Anon., *Nové knihy. Kultura* 3, 1959, č. 17, s. 7.

35) P. Zeman, Encyklopedické heslo Jindřich Brichta. *Iluminace* 10, 1998, č. 2, s. 203.

36) Jedná se např. o časopisy *Filmové informace*, *Kino*, *Kultura*, *Záběr* či 6. a 7. číslo periodika *Film a doba*.

37) Do této části patří i fotografie z natáčení, které byly přeřazeny do Sbírek fotografií.

vých portrétních fotografií, výstřižky z časopisů se vzpomínkou na J. Brichtu, recenze jeho filmů a smuteční oznámení. V písemnostech cizí provenience jsou kinematografické publikace jiných autorů a korespondence z institucí, ve kterých J. Brichta působil, a která mu zřejmě byla doručena pouze na vědomí.

Kromě již výše zmíněného osobního fondu Brichta Jindřich se v péči oddělení písemných archiválií NFA nachází ještě několik institucionálních fondů spojených s odbornou činností J. Brichty. Jedná se např. o fond Národní filmový archiv, obsahující rovněž materiály svých předchůdců, tj. Filmového archivu a ČSFÚ, anebo o fond Filmový technický sbor (dále jen FITES), v jehož plénu byl J. Brichta členem od září 1948 do října 1952 a kromě toho zde zastával také funkci předsedy muzejní komise FITESu. Několik dokumentů se dále nalézá ve fondech Bratři Deglové, s.r.o.³⁸⁾ a Českomoravské filmové ústředí.³⁹⁾

Další institucí, ve které se lze setkat s dokumenty J. Brichty, je Archiv NTM, pečující o osobní fond Brichta Jindřich, Ing. (1832) 1898–1957. Tento desetikartonový fond obsahuje celou řadu osobních dokumentů, korespondenci, dokumenty z Brichtových studií a z jeho publikační a veřejné činnosti. Obsahově se však jedná o odlišné dokumenty, než jsou ty, které jsou uloženy v jeho osobním fondu v NFA.

Spojením všech těchto pramenů, tj. Brichtových osobních fondů uložených v NFA a v Archivu NTM společně s institucionálními fondy NFA, dostáváme ucelený přehled o životě a díle tohoto významného filmového pracovníka.

Jiří Kutil

38) NFA, f. Bratři Deglové, s.r.o., Korespondence s jednotlivci, k. 8, inv. č. 123.

39) NFA, f. Českomoravské filmové ústředí, Koncepce Filmového archivu ČMFÚ Jindřicha Brichty, k. 9, inv. č. 215.